

ગુજરે કાન દેબેન ના, વિભ્રાત હબેન ના

મ. જાંદે ઇકબાલ

તારિખ્ટા છિલો ૨૦૧૯ સાલેની ૨૦ જુલાઈ ઘડ્ડિર કાંટાય તથન સકાલ સાડે આટટા ટુંઠ ટુંઠ। ભોરરાતે શાબણેર એક પશ્લા બૃષ્ટિની પર રાજધાનીની ઉત્તર-પર્વ બાડ્ડાર સકાલટી આર સબ દિનેર મતો કર્મચંદ્લ હયે ઉઠ્છે માત્ર। એલાકાર સરકારિ પ્રાથમિક બિદ્યાલયે પ્રબેશેર પથ આટકે અભિભાવકરા એક નારીકે જેરા કરહેન। નારીટી તાર ચાર બછરેર શિશુકે ભર્તી કરતેહ બિદ્યાલયે એસેહેન બલે જાનાન। તિનિ આરાઓ બલેન, “એર આણે એકબાર સ્કુલેર મ્યાડામદેર સંજો કથા બલે ગેછ્યાં। તાં આબાર એસેછ્યાં” પરે નારીટી સ્કુલેર ભેતરે ટોકેન, સંજો ટોકેન અભિભાવકરાઓ। એકસમય છેલેદ્રાર સન્દેહે સ્કુલેર ભેતરેહ તાર ઓપર ચડ્યાં હન અભિભાવકરા। “આમિ છેલે ધરા ના, આમિ છેલે ધરા ના” બૌચાર એ આકુતિઓ શેષ રસ્કા કરતે પારેનિ તાકે। ગણપિટુનિર આઘાતે ક્ષતબિક્ષત હયે એકપર્યાયે પ્રાય અચેતન હયે પડ્યેન। એરપરાઓ ચલતે થાકે નિર્મમ આઘાત। એક સમય ક્ષીણ હયે આસે તાર કષ્ટ, નિભે યાય જીવન પ્રદીપ।

સેદિનેર નિહત નારી તાસલિમા બેગમ રેનુર ગ્રામેર બાડ્ચિ લઙ્ઘીપુરેર રાયપુર ઉપજેલાય। રાજધાનીર મહાખાલીતે ચાર બછરેર મેયે આર માકે નિયે થાકતેન તિનિ। ઘટનાર દુંહ બછર આગે સ્વામીર સંજો બિછેદ હય તાર। તાસલિમારા છિલેન એક ભાઈ ઓ પાંચ બોન। તિનિ સબાર છોટ। માસ્ટાર્સ શેષ કરે તિનિ ઢાકાય આડં ઓ બ્રાકે ઢાકરિ કરેછિલેન, પ્રાઇભેટો ગડ્યાતેન। પરેર બછરેર જાનુયારિતે બડ ભાઈ આલી આજગરેર કાછે યુન્કરાંષ્ટે યાઓયાર કથા છિલ તાર। યુન્કરાંષ્ટે આર યાઓયા હલો ના, નિર્મમ મૃત્યુતે ચલે ગેલેન ના ફેરાર દેશે। એદિકે તાસલિમાર મૃત્યુર પર સબચેયે અસહાય હયે પડે તાં છોટ મેયે તાસનિમ તુબા। સેસમય માયેર કથા મને પડ્યલેઇ કેંદે ઉઠ્ઠતો સે। તથન તાકે ભુલિયે-ભાલિયે રાખતો સ્વજનરા। કથનો બલતો, આસ્યુ નિચે ગેછે, તાર જન્ય ડ્રેસ નિયે આસબે। કથનો મજાર ખાબારેર આશાસ દ્યાયે ચુપ રાખતો। કથનોબા બિભિન્ન રકમેર ખેલાર સામગ્રી દ્યાયે મનોયોગ અન્યદિકે સરિયે રાખાર ચેષ્ટા ચલતો। નિહતેર ભળ્ખિપત્તિ બદિઉજામાન સેસમય ગણમાધ્યમે બલેન, “અભિભાવકરા સન્તાન ભર્તી કરાર જન્ય સ્કુલે યાબેન, એટાઈ સ્વાભાવિક। તાં બલે ગુજર છાડ્યેર એકજન શિક્ષિત-સંગ્રામી નારીકે એભાવે પ્રકાશ્યે હત્યા કરતે હબે, સભ્ય સમાજે એટા મેને નેઓયા યાય ના।”

આબાર એહિતો કિછુદિન આગે, ૨૦૨૫ સાલેની ૧૩ એપ્રિલ કિશોરગંગેર કુલિયારચર ઉપજેલાર રામદિ ઇઉનિયનેર તાતારકાન્દિ એલાકાય છેલેદ્રાર સન્દેહે બેદમ પેટાનો હચ્છિલ એક યુબકકે। કિન્નુ યે શિશુટિકે ‘ચુરિર સન્દેહે’ પેટાનો હચ્છે સેઇ શિશુઇ યે બારબાર ‘બાબા, બાબા’ બલે ચિંકાર કરહે; તાતે ભુક્ષેપિએ કરેનિ ગણપિટુનિ દેઓયાર બ્યસ્ટ તરુણ ઓ યુબકેરા। પ્રકૃતપક્ષે તિન બછરેર શિશુકન્યા માયેર કાછે યેતે અસ્ત્રિર હોયાર તાર કાના થામાતે મેયેકે નિયેઇ સ્ત્રીર ખોજે બેર હયેછિલેન યુબક સોહેલ। પથે તાતારકાન્દિ એલાકા અતિખ્રમેર સમય શિશુ લાલ્સાર ‘મા-મા’ બલે કાના શુને છેલેદ્રાર સન્દેહે સ્થાનીય કરયેકજન એ શિશુટિરિએ બાબા સોહેલ મિયાકે અટોરિકશા થેકે નામિયે મારપિટ કરતે થાકે।

એભાવે કેબલ છેલેદ્રાર ગુજરે, સન્દેહેર બશે દેશેર બહ માનુષ અયથાઇ ગણપિટુનિર શિકાર હયેછેન, તાર મધ્યે અનેકેઇ આબાર પ્રાગે મારા પડ્યેછેન નતુબા પઞ્ચ્યત નિયે બેંચે આછેન। દેશે બહબિષયે અનલાઇને-અફલાઇને બહમાત્રિક ગુજરેર દેખો પાઓયા યાય। પ્રકૃતપક્ષે ગુજર હલ કોનો ઘટના સમ્પર્કે લોકમુખે પ્રચારિત સત્યતા યાચાઇબિહીન કિછુ કથા બા બાયખ્યા। સમાજ બિજાનેર ભાષાય, ગુજર હલ એમન કોન બિબૃતિ યાર સત્યતા અલ્લ સમયેર મધ્યે અથવા કથનઇ નિશ્ચિત કરા સન્તુષ્ટ હય ના। સમાજબિજાન એવં મનોબિજાન શાસ્ત્રે ગુજરેર ભિન્ન ભિન્ન સંજા પાઓયા યાય। ગુજર અનેક ક્ષેત્રે ‘તુલ તર્થ’ એવં ‘અસંગત તર્થ’ એહ દુંહ બોખાતે બ્યબહાત હયે થાકે। ભુલ તર્થ બલતે મિથ્યા ઓ બાનોયાટ તર્થ એવં અસજાત તર્થ બલતે ઇચ્છાકૃતભાવે ભ્રાન્ત તર્થ ઉપસ્થાપન કરા બોખાય। રાજનીતિતે ગુજર બરાબરિ એકટિ ગુરુત્પર્ણ કોશલ હિસેબે બ્યબહાત હયે એસેછે।

કેટ કેટ બલેન, ગુજર બાતાસેર ચેયેઓ દ્રુત ગતિતે છડાય। કિન્નુ કીભાવે? કેટ હયતો નિજેર મતો કરે એકટા કથા બલલેન, દેખો યાય, ઘટા પેરોનોર આગેઇ સેટા જેને ફેલેન અનેક માનુષ। આગે ગુજર છડાત મૂલત મુખે મુખે તબે એથન આર સેભાવે અત છડાય ના બરં સામાજિક યોગાયોગ માધ્યમે મુહૂર્તે છાડ્યેલ દેઓયા યાય અનેકેર કાછે। બર્તમાન સાધારણત છબિ એડિટ કરે અહરહ ગુજર છડાનો હચ્છે। અનેક ક્ષેત્રે આસલ છબિતે ભિન્ન સ્થાન ઓ સમયયુક્ત કરે છબિર પ્રેક્ષાપટ બદલે ફેલા હય। જનગણેર કાછે બિશ્વાસ્યોગ્ય મને હય એમન બિષયબસ્તુ નિયે મિથ્યા ઓ ચટકદાર ભિડિઓ તૈરિ કરે છડાનો હય। એછાડો પુરોનો ભિડિଓતે બર્તમાન સમયેર કથા બ્યબહાર કરે નતુન ઘટનાર જન્ય દેઓયા એવં આર્ટિફિસિયાલ ઇન્ટેલિજેન્સ બા કૃત્રિમ બુદ્ધિમતા બ્યબહાર કરે એકજનેર ચેહારાય તાર આર્ટિફિસિયાલ ભયેસ યુક્ત કરે ડિપ ફેરેન પ્રયુક્તિર માધ્યમે સમ્પર્ણ નતુન ભૂયાભિડિઓ તૈરિ કરેનો ગુજર છાડ્યેલ હય। પાશાપાશ ગુરુત્પર્ણ તર્થ એડિયે બા પ્રસંજ બદલે ફેલે બાનોયાટ તર્થયકે સત્ય બલે પ્રચારેર માધ્યમે ગુજર છાડ્યેલ થાકે। કેટ આબાર મજાર છલે ભાઈરાલ હોયાર જન્ય કિંબા સામાજિક યોગાયોગમાધ્યમ થેકે બેશિ ભિડુ પાઓયા ઓ આયેર ઉદ્દેશ્યે ગુજરેર કન્ટેટ તૈરિ કરે તા સાઈબાર સ્પેસે છાડ્યેલ દેન।

ઇસ્લામ ધર્મ અનુયાયી, ગુજર બા મિથ્યા તર્થ છડાનો નિષિદ્ધ ઓ મારાત્મક ગુનાહેર। રસુલ સા. એર એકટિ કથા મેને ચલલેઇ મુમિન એ નિષિદ્ધ બિષયટિ થેકે બૌચ્યતે પારબે। રસુલ સા. બલેન, સબ શોના કથા (યાચાઈ-બાચાઈ કરા છાડા) બલા કોનો બ્યાત્રિર મિથ્યાબાદી હોયાર જન્ય યથેષ્ટ (આબુ દાઉદ ૪૯૯૨)। રાસુલેર નિષેખ સંત્રેષ આમરા યા શુનિ તાં બલે બેડાતે થાકિ, સોશ્યાલ મિડિયાર યાં દેખો તા શેયાર બા પ્રચાર કરતે થાકિ। એકટું યાચાઈ-બાચાઈ કરિ ના। એટા અનેક સમય અપબાદ દેઓયાર મતો હયે યાય। અથચ એ બિષયગુલો ઇસલામે કઠોરભાવે નિષિદ્ધ કરા હયેછે। ગુજરેર ગળગુલો આંશિક સત્ય બા મિથ્યાઓ હતે પારે, તબે માનુષેર કોતુહલજનક તર્થ શેયાર ઓ આલોચના કરાર પ્રબળતાર કારણે એગ્લો અધિક માત્રાય આકર્ષણીય હય। ગુજર

পরিচিতদের সম্পর্কে জাগতিক গসিপ থেকে শুরু করে স্বনামধন্য ব্যক্তি বা প্রতিষ্ঠান সম্পর্কে আরো গুরুতর অভিযোগ বা ষড়যন্ত্রের তত্ত্ব পর্যন্ত হতে পারে।

ইতিহাস জুড়ে গুজবকে রাজনৈতিক বিপ্লবের প্রচার, ব্যক্তি স্বার্থ, ব্যবসায়িক স্বার্থ হাসিলে কারসাজি ও নিয়ন্ত্রণ এবং ধর্মীয় অনুভূতিতে আঘাতের জন্য সাম্প্রদায়িক উসকানির হাতিয়ার হিসেবে ব্যবহারের উদাহরণ রয়েছে। প্রথম বিশ্বযুদ্ধের সময় ‘কর্পস ফ্যাক্টরি’ গুজব ছড়িয়ে দাবি করা হয়েছিল যে জার্মানরা তাদের নিজস্ব সৈন্যদের মৃতদেহ ব্যবহার করে পণ্য তৈরি করছে, এটি যুদ্ধকালীন প্রোপাগান্ডা হিসেবে কার্যকর প্রমাণিত হয়েছিল। আরব বসন্তের সময় তিউনিসিয়ায় ফেসবুক ও টুইটারের মতো সামাজিক প্ল্যাটফর্মের মাধ্যমে গুজবের দুট বিভাগ ঘটতে দেখা যায়। এছাড়া কিছুদিন আগে নিয়তপ্রয়োজনীয় পণ্য নিয়ে গুজব ছড়িয়ে পড়লে লবণের দামেও অস্বাভাবিক বৃদ্ধি ও প্রয়োজনের অধিক পরিমাণে লবণ কেনার হিড়িকও আমরা দেখতে পাই। ব্যক্তির চারিত্ব ও কাজ সম্পর্কে মিথ্যা গুজব তাদের সুনামকে কলঙ্কিত করতে পারে, যা তাদের জন্য দীর্ঘস্থায়ী মানসিক কষ্টের কারণ হতে পারে। একটি মিথ্যা বা গুজব পারস্পরিক ব্যক্তি পর্যায়ের সম্পর্ককে নষ্ট করে। একটি পরিবারের মধ্যে গুজব ছড়ানোর কারণে সম্পর্কে টানাপড়েন, পারিবারিক কলহ এবং মানসিক অশান্তি হতে পারে। সমাজে বিভিন্ন শ্রেণি, গোষ্ঠী ও ধর্মীয় সম্প্রদায়ের মধ্যে গুজব ছড়ানো হলে তা সামাজিক সম্প্রীতি ও সংহতি ব্যাহত করতে পারে। বিশেষ করে রাজনীতি বা ধর্মের মতো সংবেদনশীল বিষয়গুলোর সঙ্গে সম্পর্কিত গুজব সমাজকে মেরুকরণের দিকে নিয়ে যেতে পারে, যা অনেক সময় সামাজিক নিরাপত্তার জন্য হমকি সৃষ্টি করে।

বিশ্বায়নের এই যুগে সোশ্যাল মিডিয়া ও অন্যান্য অনলাইন প্ল্যাটফর্মের মাধ্যমে গুজব বিদ্যুতের গতিতে ছড়িয়ে পড়তে পারে। গুজব থেকে বাঁচতে সচেতন হতে হবে এবং অন্যকেও সচেতন করতে হবে। জনসাধারণকে বিশ্বাসযোগ্য তথ্য ও গুজবের মধ্যে পার্থক্য নির্ণয়ে সাহায্য করতে মিডিয়া লিটারেন্সি শিক্ষাদানে স্কুল-কলেজ এবং বিভিন্ন প্রতিষ্ঠানকে কাজে লাগাতে হবে। যার মাধ্যমে মানুষ সমালোচনামূলক চিন্তার দক্ষতা ও ফ্যাক্ট চেকিংয়ের কৌশল শিখবে। গণমাধ্যমে কোনো সংবাদ প্রচার বা প্রকাশের আগে তার বিশ্বাসযোগ্য সূত্র ও ফ্যাক্ট চেকিংয়ের মাধ্যমে সত্যতা যাচাই করে বস্তুনিষ্ঠ সংবাদ পরিবেশন করা দরকার। পাশাপাশি তার পেছনে কোন ব্যক্তি, প্রতিষ্ঠান বা গোষ্ঠীর স্বার্থ আছে কি না, তাও দেখতে হবে। অনেক ক্ষেত্রে কিছু তথ্য সত্য, কিন্তু তা প্রকাশ পেলে সমাজের বিভিন্ন শ্রেণি বা গোষ্ঠীর মাঝে মতভেদ সৃষ্টি হয়ে অনাকাঙ্ক্ষিত পরিস্থিতি তৈরি হতে পারে, তাই এমন তথ্য প্রকাশ থেকে বিরত থাকা উচিত।

সাধারণ মানুষকে বোঝাতে হবে যে, নির্ভরযোগ্য উৎস ছাড়া সামাজিক যোগাযোগমাধ্যমে প্রকাশিত কোনো তথ্যে বিশ্বাস করা যাবে না। যাচাই-বাচাই ছাড়া তথ্য শেয়ার থেকে দূরে থাকতে হবে। অন্যকে ভুয়া তথ্য ছড়াতে দেখলে বাধা দেওয়া ও সঠিক তথ্য জানানোর চেষ্টা করা আবশ্যিক। কোনো সংবাদ দেখার পর সেটি প্রতিষ্ঠিত জাতীয় গণমাধ্যমগুলোতে যাচাই করে দেখার অভ্যাস গড়তে হবে। প্রচলিত নয় এমন ওয়েবসাইট, নিউজ সাইট, পেজ বা গুপ্তের চটকদার তথ্য বিশ্বাস করা যাবেনা। ব্যক্তির ক্ষেত্রে তথ্য যাচাইয়ের (ফ্যাক্ট চেক) সাইট থেকে তথ্য যাচাই করার পদ্ধতি জানার বিকল্প নেই। সাইবার অপরাধ নিয়ে দেশে বিদ্যমান আইনে শাস্তি সম্পর্কে সবাইকে জানাতে পারলেও সংক্রান্ত অপরাধ কমানো যাবে। কোনো মিথ্যা, বানোয়াট তথ্য বা গুজব বড় আকারে রটানোর আশঙ্কা থাকলে রাষ্ট্রকে তার বিরুদ্ধে আগেই সর্তক হতে হবে।

প্রযুক্তির কল্যাণে মুঠোফোন ও ইন্টারনেট এখন মানুষের হাতের মুঠোয়। জীবিয়াপনে এর ইতিবাচক প্রভাব থাকলেও সাইবার অপরাধের কারণে ক্ষতির পরিমাণও কম নয়। বিশেষ করে গুজব ও ভুয়া তথ্য ছড়ানোর বড় একটি স্থান হয়ে দাঁড়িয়েছে এই সাইবার জগৎ। মতপ্রকাশের অধিকার আছে সবার, কিন্তু মতপ্রকাশের স্বাধীনতা মানে যা খুশি তা ছড়িয়ে দেওয়া নয়। বিষয়টি অনুধাবন করে যার যার অবস্থান থেকে অপতথ্য প্রতিরোধের সময় এসেছে।

#

লেখক: সিনিয়র উপপ্রধান তথ্য অফিসার, তথ্য অধিদফতর, ঢাকা।

পিআইডি ফিচার